

ileride, hiç neşredilmemiş Arap klasiklerini de alarak, Arap edebiyatının daha iyi tanınmasına ve ilmin terakkisine çok büyük hizmette bulunacağını söylememiz lâzımdır. J. S. nin eseri, bu hususta beslenebilecek bütün ümitleri geride bırakan bir müjdecî sayılabilir.

A. Ateş

Ettore Rossi, **Elenco dei manoscritti persiani della Biblioteca Vaticana**, Citta del Vaticano 1948 (Studi e testi, 136). 200 s.

Vatican kütüphanesinde bulunan farsça el yazması eserlerin bu kataloğu, hepsi 189 tane olan yazmanın tavsifini ihtiva etmektedir. İstanbul'da bulunanlar gibi binlerce yazma görmeğe alışmış olan kimseler için bu rakam hakikaten çok azdır. Tavsif edilen nüshalara gelince, hristiyanlığa ait olanlar müstesna, hemen hepsinin umumî kütüphanelerimizde daha eski tarihli ve daha güzel nüshalarına tesadüf edilir. Bu sözlerle Vatican'daki yazmaların kıymeti azaltılmak istenilmiyor. Son zamanlara kadar yegâne nüsha zannedilen Asadî'nin **Lugat-i Furs**'ü (Vat. Pers. 22), 1620'de Basra körfezinde Portekizlilerle İranlıların muharebesini tasvir eden **Ceng-nâme-i Kışm** burada bulunmaktadır; bunlardan başka oldukça eski tarihli ve iyi muhafaza edilmiş yazmalar da gösterilebilir. Binaenaleyh buradaki farsça yazmalar koleksiyonu oldukça kıymetli sayılabilir. Fakat onun Paris, Londra, Berlin ve hatta Viyana kütüphaneleri ile boy ölçüşmesi kabil değildir.

Buradaki yazmalar daha evvel bazı âlimler tarafından tavsif edilmiş bulunuyordu (Bk. s. 8-9). Bunlar tam olmamakla beraber koleksiyonu mühim eserlerini tanıtmışlardı. Hatta bu koleksiyondan 65 yazmayı tavsif etmiş olan P. Horn, Asadî'nin **Lugat-i Furs**'ünü de neşretmişti. O halde E. Rossi, eserinde o kadar alâka verici olmayan bir mevzuu işlemiş bulunmaktadır. Fakat bu işleyiş hakikaten üstadane bir tarzda yapılmıştır. Daha ziyade türkoloji ile meşgul olan E. Rossi, Arap edebiyatına da vakıf olduğu için, yazmaları tesbit ederken, bu vasi bilgisinden bol bol istifade etmek imkânını bulmuştur. Tereddütsüz olarak denilebilir ki Ch. Rieu'nün, kıymetini biraz da tavsif ettiği yazmaların ehemmiyetinden alan **Catalogue of the Persian Mss. in the British Museum**, c. I-III, London 1879-83'ünden beri bu sahada, bu kadar salâhiyet ve itina ile, bir katalog yapılmıştır.

E. Rossi'nin takip ettiği usul, kütüphanelerimizin katalogları-

nı yapmak isteyecekler nümüne olabilir. Bundan dolayı onun mukaddimesinde gösterdiği esasları (s. 7-8), kısaca, burada tebarüz ettirmenin faydalı olacağını zannediyorum. Bir yazma katalogunda bulunması icap eden hususlar şunlardır:

1. Yazma nüshanın haricî tavsifi: malzeme hususiyetleri, kat'î veya tahminî imal tarihi, yazı ve cild eb'adı, varak ve satır sayısı, yazı, kaydedilmeğe değer yazı hususiyetleri, san'at bakımından, varsa, değeri, diğer hususiyetler;

2. Dahilî tavsif: Kitabın ismi, müellifi, bâblara veya fasıllara taksimi, başlangıcı, sonu, kitabın ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiğini bildiren kayıtlar, ila...

3. Yazma nüsha başka yazma kataloglarında zikredilmiş ise, yani dünyanın başka kütüphanelerinde bulunuyorsa yerlerinin gösterilmesi. Tabiidir ki Sa'dî'nin **Gülistan**'ı gibi, her kütüphanede bir veya bir kaç yazması bulunan eserler için, bütün kütüphanelerin sayılması ancak manasızlık olur;

4. Taş basması ve tabloları, tercemeleri varsa, hapesinin gösterilmesi;

5. Müellif ve eserine ait toplu bir bilgi verilmesi, belli başlı tetkiklerin hepsinin gösterilmesi, yani tam bir bibliyografya.

Görülüyor ki iyi bir katalog, ait olduğu kütüphanenin her zaman mu'teber bir demirbaş defteri olduğu gibi, ilmin vardığı neticeleri içinde toplayan bir ilim kitabıdır. Bahsedilen yazmanın değerini tayin etmek için, başka yazmaları olup olmadığını, varsa, bunlar arasındaki mevkiini tesbit etmek icâbeder. Bunun için ne kadar geniş bir bilgi lâzım geldiği meydandadır. E. Rossi, kataloglarda bulunması icap eden bu hususları anlattıktan sonra, Vatikan'daki yazmaların ne zamandanberi ve nasıl toplandığını izah ediyor. Bunu müteakip vermiş olduğu kısaltmalar listesi (S. 21-26), bu sahada çalışmak isteyenler için, lâzım olan bütün eserleri ihtiva etmektedir.

S. 27 den itibaren, yazmaların, yukarıda gösterilen esaslar dahilinde, tavsifleri geliyor. Burada hemen göze çarpan şey, bu tavsiflerin kütüphane numarasını takip etmesidir. Kitaplar kütüphaneye herhangi bir sıra takip edilerek konulmamış ve muhtelif zamanlarda toplanmış olduğu için, bu katalog ilk bakışta karışık görünmektedir. Bir çok kataloglarda olduğu gibi, eserlerin evvelâ fenlere göre tasnifi, sonra o sıra dahilinde tavsifini yapmak düşünülebilirdi. Fakat bu katalogu, gayelerinden biri olan demirbaş defteri olmak vasfından çıkarır. Bu mahzurdan korunmâk hiç te güç değildir: E. Rossi'nin

yaptığı gibi bir mevzu indeksi yapmak (s. 181), istenilen gayeyi daha iyi temin eder. Çünkü eserler mevzularına göre tasnif edilirken, bir çoklarının iki veya daha çok zümreye girebileceği her zaman görülmektedir. Aynı eseri, tavsif esnasında, iki yerde göstermek mümkün olmadığı halde, mevzu indeksinde, müracaatlar halinde, istenildiği kadar zümre içinde zikredilebilir. Binaenaleyh, kitapları iyi tasnif edilmemiş olan ve bir çokları ilmi eserlerde yer almış olduklarından numaralarının değiştirilmesi mümkün ve doğru olmayan kütüphanelerimizin katalogları yapılırken, takip edilecek en doğru usul E. Rossi'nin usulüdür.

E. Rossi'nin eserinde, kusur olarak, belki çok nadir olan bir kaç matbaa yanlışlığı gösterilebilir. Meselâ 'arş yerine 'ars gibi (s. 156). Fakat bunlar kolayca farkedilmekte olduğundan, burada tashihine ve sayılmasına lüzum yoktur. Yukarıki mütalâalardan anlaşılacaktır ki, E. Rossi'nin eseri, doğru ve sağlam easslara göre hazırlanmış ve hakikaten gayesine erişmiş bir eser sayılabileceği gibi, bizim kütüphanelerimizin, ileride yapılacak ilmi katalogları için de nümüne alınması icap edebilir.

A. Ates

Mahmut b. Muh. al-muştahir bi'l-Karîm al-Aksarayî Musâmerat al-ahbâr ve musâyarat al-ahyâr. Musâmerat ül-ahbar, Mogollar zamanında Türkiye Selçukluları tarihi. Mukaddime ve haşiyelerle tashih ve neşreden Dr. Osman Turan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Bsmv., 1944 (Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, 3. seri, No. 1).

Çok kıymetli yayın ve çalışmalarıyla Türk tarihinin daha iyi tetkikini temine çalışan Türk Tarih Kurumu, bu gayeye erişmek için, yayınladığı serilere bir yenisini daha katmıştır: Seri III: Metinler serisi. Dr. Osman Turan'ın «Aksaraylı Mehmet oğlu Kerimüddin Mahmud'un «Musâmerat ül-Ahbâr» ı işbu serinin ilk eseridir.

Eser iki kısımdır: 1 — Türkçe mukaddime, 2 — asıl metin. Mukaddime kısmı, esas mevzu ile çok sıkı bir alâka göstermeyen ve Selçuklular devleti, Türklerin müslüman milletler arasındaki mevki, tarihî rolü ilâh... gibi meselelerden bahseden bir önsözle başlar (s. 1 - 27). Bundan sonra, Musâmerat al-ahbâr ve ondan edilen istifadeler (s. 28 - 32), müellif (s. 32 - 40), eserin kaynakları ve kaynak olduğu eserler (s. 41 - 45), eserin kıymeti (s. 46 - 50) anlatılır ve nihâyet nüshaları tavsif edilir. Metne gelince, bu Musâmerat al-Ahbâr'ın birinci ve ikinci fasılları hariç — takriben 60 sahife kadar